

PAXTA TOLASINING RD VA b+ KO'RSATKICHLARINI HISOBGA
OLIB SARALANMA TUZISH

U.N.Yusupalieva

PhD, dotsent

Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti

ANNOTATSIYA

Maqolada yigirilgan ipning sifatini nazorat qilish maqsadida paxta tolasining HVI uskunasi olingan ko'rsatkichlarni qo'llash va tolalar aralashmasining muqobil tarkibini tanlash bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: paxta tolasini, saralanma, lot, rang ko'rsatkichlari.

ABSTRACT

In order to control the quality of the yarn, the article presents recommendations on the use of the parameters of cotton fibers obtained on the HVI equipment and the choice of the optimal composition of the fibrous mixture.

Key words: cotton fiber, sorting, lot, color indicators.

Hozirda paxta tolasidan saralanma tuzishda HVI uskunasi olingan ko'rsatkichlardan foydalaniladi. HVI tizimi qo'llanilishi tola xossa ko'rsatkichlarini aniqlashda va saralanma, "Lot"lar tuzishda katta qulayliklarga erishildi.

Yigiruv korxonalarida paxtaning sifati ko'rsatkichlarini nazorat qilish quyida tavsiflangan uch bosqichda amalga oshiriladi:

1. Paxta toylarini tasdiqlash: ma'lum standartlariga muvofiq yuqori sifatga ega bo'lgan paxta toylarini sotib olish juda muhimdir.

Modomiki, paxta tabiiy tola, shuningdek, tijorat tovari bo'lib hisoblanar ekan, uning hammabopligi, narxi va sifati taklif va bozor talabiga binoan vaqti-vaqti bilan o'zgarib turadi. Shu bois, yigiruv korxonalarini iqtisodiyoti uchun to'g'ri keladigan, talab qilingan sifat ko'rsatkichlariga ega bo'lgan paxta toylarini maqbul narxlarda tanlab olish juda muhimdir. Paxta toylarini uning standartlariga muvofiq qat'iy ravishda tasdiqlash lozim, aks holda bu juda ko'p nostandart toylarning to'planib qolishiga olib keladi.

2. Paxta toylarini saralash: tayyorlov punktiga paxta toylari kelib tushgandan so'ng, sinovdan o'tkazish va tayyorlov punkti meyorlariga muvofiq ularni to'g'ri saralash kerak. Iloji bo'lsa, uni omborxonalariga sinfiga muvofiq tekis taxlab qo'yish kerak.

3. Aralashtirishni rejalashtirish: paxta toylarini aralashtirish rejasini tuzish uchun paxta toylarining navi, zaxirasi va yigiruv hisobi sxemasiga muvofiq ravishda paxta toylarida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan minimal o'zgarish ko'lamida tanlab olinishi kerak[1].

HVI tizimida paxta tolasining quyidagi sifat ko'rsatkichlari aniqlanadi va hisoblanadi: mikroneyr ko'satkichi (Mic), yuqori o'rtacha uzunlik (UHM), O'rtacha uzunlik (ML), uzunlik bo'yicha bir tekislik indeksi (Unf), kalta tolalar indeksi (SFI), Pishib yetilganlik darajasi (Mat), nur qaytarish koeffitsiyenti (Rd), sarg'ishlik darajasi (+b), yot aralashmalar soni (Cnt), nisbiy uzish kuchi (Str), uzilishdagi uzayish (Elg), yigiruvchanlik indeksi (SCI) [2,3].

USDA tasnifi bo'yicha tolaning rangi va iflosligi bo'yicha navi – sinalayotgan na'muna paxta tolasining tashqi ko'rinishi bo'yicha kompyuter xotirasiga olingan standart ko'rsatkichlarga taqqoslash orqali aniqlanadi.

Hozir HVI tizimida aniqlangan paxta tolasining sifat ko'rsatkichlaridan nafaqat tolani sotish va sotib olishda, shu bilan birga yigiruv korxonasida jarayonni boshqarishda ipning kutilayotgan sifatini hisoblash va saralanmaga toylarni tanlashda ham keng qo'llanilmoqda.

Tadqiqot ishlarimiz davomida yuqorida keltirilgan talablar asosida saralanma tuzildi hamda, saralanma tarkibidagi paxta tolalarining HVI ko'rsatkichlarini USTER STATISTICS 2018 ko'rsatkichlari bo'yicha solishtirilib, tahlil qilib chiqildi. Ya'ni saralanma tuzishda HVI da olingan ko'rsatkichlar USTER STATISTICS 2018 ko'rsatkichlari bilan solishtirilganda SCI (Yigiruvchanlik indeksi) ko'rsatkichlari bo'yicha 5% li sifat kategoriyasiga, Mikroneyr (Mic) ko'rsatkichi bo'yicha 75% li sifat kategoriyasiga, (50% da 4,55 ga teng), Solishtirma uzish kuchi (Strenght) bo'yicha 50% li sifat kategoriyasiga, nur qaytarish koeffitsiyenti (Rd) bo'yicha 25% li sifat kategoriyasiga (50% da 75,6 ga teng), Sarg'ishlik darajasi (+b) bo'yicha 50% li sifat kategoriyasiga, chiqindilar miqdori (Tr Cnt) bo'yicha 75% li sifat kategoriyasiga (75% da 39 ga teng), bir xillik indeksi (UI) ko'rsatkichi bo'yicha 75% li sifat kategoriyasiga, uzilishdagi uzayishi (Elong) bo'yicha 50% li sifat kategoriyasiga, kalta tolalar indeksi (SFI) bo'yicha 50% li sifat kategoriyasiga mos keladi. (50% da 9,79 ga teng).

Saralanma tolalarining HVI ko'rsatkichlari

Viloyatlar	Tipi, navi, sinfi	Saralanmadagi	SCI	Yu		Mic mikroneyr	Strenght	RD	+b Sarg'ishlik	T Tresh kod	UL Bir xillik	Elong	SFI Kalta	Tr Cnt	Chiqindilar	
				Dyum	qori mm											
									0	1	2	3	4	5		
osh-kent	-I (oliy)	2	25	,09	7,8	,7	9,05	7,6	0,19		2,2	,1	,5	7		
izzax	-I (oliy)	2	18	,07	7,2	,8	7,57	7,2	0,18		9,1	,9	,1	2,6		
osh-kent	-I yaxshi	6	13	,06	7,1	,8	7,83	8,8	,6		1,4	,7	,2	8,8		
		00	17,74	,05	7,3	,7	7,97	7,85	,67	,64	0,6	,64		7,9		

USDA tasnifi bo'yicha tolaning rangi va iflosligi bo'yicha navi – sinalayotgan na'muna paxta tolasining tashqi ko'rinishi bo'yicha kompyuter xotirasiga olingan standart ko'rsatkichlarga taqqoslash orqali aniqlanadi. I-nav uchun nur qaytarish koeffitsiyenti, sarg'ishlik ko'rsatkichlari $Rd \geq 75$, $+b < 10$ ga to'g'ri kelsa ko'zlangan maqsadga erishish imkonini beradi.

Adabiyotlar

1. Jumaniyazov Q.J., G'ofurov Q.G', Yusupaliyeva U.N., Raxmatullinov F. Ipng pishiqligi bilan tola xossalari orasidagi bog'liqlik // To'qimachilik muammolari. №2, 2012 y.
2. Yusupaliyeva U.N., Yuldashev N.N. Color quality control in the production of cotton fiber. European chemical bulletin 2022,11(4).
3. Yusupaliyeva U.N., Yuldashev N.N. Color quality control in the production of cotton fiber. European chemical bulletin 2022,11(4).